Etter 58 år som tredjerangs borgere i Israel har landets minoritet, de palestinske araberne, fått nok. Nå krever de å bli behandlet som likeverdige innbyggere i landet de er født og oppvokst i.

Folket alle glemte

Line Fransson er journalist i Dagbladet og masterstudent i Midtøsten- og Nord-Afrikakunnskap ved Universitetet i Oslo.

TEKST: Line Fransson

DE TOPPER arbeidsløshetsstatistikken, blir diskriminert på arbeidsmarkedet og i jakten på bolig. Nærmere 50 prosent lever under fattigdomsgrensa. Dette er de tørre fakta for over en million mennesker i Israel, de palestinske araberne, eller palestinerne, tredjeklasseborgerne, som Gershon Shafir og Yoav Peled kaller dem.¹

På et kontor i Haifa sitter en som daglig hører om diskriminering av palestinere, direktøren i Centre Against Racism, Baker Awawdy.

– Vi er palestinere som lever i Israel, og etter 58 år uten spesielle forbedringer i levestandard jobber vi nå for å skape vår egen identitet. Ikke den identiteten som den jødiske staten ønsker å gi oss, nærmest brummer direktør Awawdy.

Av israelsk-jødisk media omtales han som en israelsk araber. For jøder flest er

Awawdy en araber og dermed et problem Israels majoritet gjerne vil bli kvitt. Helt siden 1948 har forholdet mellom jøder og palestinere i Israel vært dårlig. Men etter to palestinske intifadaer og sommerens krig mellom Israel og Hizbollah i Libanon, er det blitt enda mer mistenksomhet og hat mellom de to folkene. Så godt som daglig mottar rasismesenteret henvendelser fra borgere som føler seg forskjellsbehandlet i eget land. Det kan være i sikkerhetssjekken på flyplassen,² på butikken, i jakten på studentbolig eller på et utested.

– Rasismen er overalt. Skjult og åpen. For en uke siden ringte en palestinere som jobber i budfirma. Han skulle levere en ganske stor pakke til innenriksdepartementet, men fikk ikke lov til å komme inn i bygningen fordi han var araber. I stedet ringte departementet misfornøyd til budfirmaet og spurte hvorfor de ikke sendte en jøde, sier Awawdy.

Og sukker:

– Vi føler mistenksomhet rundt oss hele tida. At vi er fiender. Det er vondt å stadig høre at du er skitten, uutdannet, avskum eller søppel. Vi har problemer med å finne et sted å bo. Jobb. Det er mange utfordringer og lett å gi opp, sier direktøren.

Hardt prøvet folk

1948 og fram til i dag: 58 år med frustrasjon, diskriminering og skuffelser. Denne artikkelen presenterer historiesynet til palestinere-araberne. En kort oppsummering:³

I 1947 var palestinerne rundt 67 prosent av befolkningen i Palestina, og i underkant av én million mennesker. Året etter, i mai 1948, ble staten Israel etablert. I den tett påfølgende arabisk-israelske krigen, flyktet 780.000 palestinere til omkringliggende

land. Av de 150.000 palestinerne som ble igjen i den nye staten, ble rundt 25 prosent tvunget til å flytte fra sine opprinnelige hjem. Over 400 landsbyer ble ødelagt av den israelske hæren.

Den palestinske befolkningen var sterkt redusert etter krigen og gikk fra å være områdets majoritetsgruppe til å bli en liten minoritetsgruppe på rundt 12,5 prosent i den nye staten.⁴ Fra 1946–1966 var den palestinsk-arabiske minoriteten underlagt militærstyre til tross for at i underkant av halvparten av minoriteten fikk israelsk statsborgerskap da staten ble opprettet. Militærstyret utførte streng kontroll over minoriteten: bevegelsesrestriksjoner, forbud mot å opprette politiske organisasjoner, sensur og en mengde regler for hvilke jobber de kunne ha.

I 1956 ble 49 palestinske bønder drept i Kufr Kasem for å ha brutt portforbudet som militærstyret hadde innført i landsbyen (bøndene visste ikke noe om portforbudet). De israelske myndighetene konfiskerte også store palestinske landområder. Det er svært vanskelig å anslå den eksakte størrelsen på land som har blitt ekspropriert fra palestinerne og omgjort til nasjonalt (jødisk) land, også fordi denne prosessen ikke er ferdig ennå. Men det nevnes stadig at palestinerne i Israel har mistet rundt 70 prosent av jorda de eide, et tall som mange observatører enes om.⁵

I 1966 ble militærstyret opphevet. I 1967 okkuperte Israel Vestbredden og Gaza. Siden da har de palestinske borgerne i Israel kjempet en fredelig kamp for å bli anerkjent som likeverdige borgere i staten Israel. På 1970-80-tallet gjennomførte minoritetsgruppa en rekke streiker, uten synlige resultat. I forbindelse med Osloforhandlingene håpet Israels palestinske

minoritet at de også skulle få ytterligere rettigheter. Men Israels palestinske arabere følte seg neglisjert og oversett. I post-Oslo-perioden ble minoritetsgruppas økonomiske kår kraftig forverret, og misnøyen rådet.

Må handle sjøl

Men selv om forskjellsbehandling og diskriminering har skapt enorme frustrasjoner i palestinere-arabernes liv siden 1948, har noe blitt bedre. Da staten Israel ble opprettet, var utdannelsesnivået blant

— Israel liker å kalle seg det eneste demokratiet i Midtøsten, men det er bare for den jødiske befolkningen.

palestinerne lavt. Analfabetismen var på rundt 80 prosent. I 1980 var prosentandelen analfabeter sunket til 15 prosent.⁶ I dag er mange av minoritetsgruppa professorer, ingeniører, forretningsfolk og advokater. De utdannede kvinnene og mennene (begge kjønn er sterkt representert) snakker gjerne minst tre språk – arabisk, hebraisk og engelsk – og aksepterer ikke lenger at deres rolle er underordnet majoriteten, jødene.

Et annet tegn på at samfunnet har forandret seg, er antallet palestinsk-arabiske ikke-statlige organisasjoner (NGOer). Fram til 1980 fantes bare 80 slike organisasjoner. I 1998 har det vokst fram over 1000 som igjen representerer fire prosent av Israels 27.000 registrerte NGOer.⁷

Nettopp organisasjonsutviklingen i det palestinsk-arabiske sivilsamfunnet har ført til visse forbedringer for befolkningen. Den

første store politiske kampanjen, gjennomført av en palestinsk ngo, var kampen for rettighetene til Negev-beduinenes «ikke-ankjente landsbyer».⁸ Men som de fleste andre kampanjer palestiner-araberne har satt i gang, har heller ikke denne nådd målet: Nesten ukentlig kommer meldinger om at hus og «ikke-ankjente landsbyer» i Negev blir ødelagt av statens bulldosere. Fremdeles mangler også mange beduiner infrastruktur som innlagt vann og elektrisitet.

Jafar Farah er direktør ved den arabiske organisasjonen Mossawa, og kjemper for like rettigheter for jøder og arabere i Israel. Han føler ikke at palestinerne i Israel har kommet langt nok.

– Vi har mislyktes i å forbedre vår status og påvirke det politiske systemet. Derfor er det også stor frustrasjon i det arabiske samfunnet i Israel. Men nå har vi vært frustrerte lenge nok. Nå har det gått så lang tid uten framgang at vi er tvunget til å tenke for oss sjøl. Vi må forme vår egen virkelighet, sier Farah.

Felles visjon

Nettopp dette har Farah, Awawdy og andre kvinnelige og mannlige palestinske arabere – politikere, akademikere og borgermestere – gjort i lengre tid. Ett av resultatene ble offentliggjort i desember i fjor, en felles palestinsk visjon på tvers av interesser og partigrenser: “The Future Vision of the Palestinian Arabs in Israel”.⁹

Rapporten karakteriseres som oppsiktsvekkende fordi så mange ulike grupperinger blant de palestinske araberne klarte å samle seg bak dokumentet. Visjonen har åtte kapitler som tar for seg spørsmål som landpolitikk, økonomisk utvikling, utdannelse og statsborgerskap.

Men det som får jøder flest til å rase, er at visjonen setter spørsmålstegn ved Israels rett til å være en jødisk stat.

– Vårt hovedmotiv er å sette i gang en politisk debatt om framtida til de palestinske araberne i Israel, sa Shawki Hatib, sjefen for The Higher Arab Monitoring Committee, da han la fram rapporten i desember.¹⁰

Dokumentet krever at Israel skal anerkjenne det arabiske samfunnet i landet som en nasjonal minoritet, med rett til å bli representert i internasjonale forum. Videre står det at palestinske arabere ønsker at Israel skal være et «delt hjemland» for to nasjoner. Arabiske palestinere i Israel skal kunne nedlegge veto hvis det tas avgjørelser som omhandler dem, og som de ikke er enige i. Israels symboler, som for eksempel landets nasjonalflagg, bør også vurderes og kanskje endres.

– Israel liker å kalle seg det eneste demokratiet i Midtøsten, men demokratiet er bare for den jødiske befolkningen. Vi lever i et udemokratisk land som ønsker at vi skal være snille og leve rolig ved deres side, men på deres premisser. Det kan vi ikke finne oss i, sa den markante palestinsk-arabiske politiker Azmi Bishara i et intervju med meg for et par år siden.

Ramaskrik

“Visjonen” viderefører Bisharas argumentasjon, til manges forargelse. «Et grunnleggende urovekkende dokument», skrev den israelsk-jødiske kommentatoren Yossi Alpher i slutten av januar: «‘Visjonen’ skader jødisk-arabiske relasjoner i Israel. [...] Nå må de som har jobbet for en bedre behandling av Israels arabiske minoritet gå ut og gi et klart signal til forfatterne av dette dokumentet om at de forkaster deres

ekstreme krav», fortsatte Alpher, redaktør av nettstedet bitterlemons.org.¹¹

Haaretz-kommentatoren Avraham Tal er heller ikke nådig i kommentaren «Dette betyr krig»: «Enhver araber vet at den jødiske majoriteten i Israel aldri kan bifalle noen av disse kravene».¹²

Den jødiske sosiologiprofessoren ved Haifa-universitetet, Sammy Smooha, mener visjonen er «helt uakseptabel for jødene og staten Israel fordi den snakker om å endre statens karakter».

– Dokumentet benekter Israels jødiske karakter, noe vi aldri kan godta, sier Smooha.

Annet hvert år gir han ut den såkalte indeksen over arabiske og jødiske forbindelser i Israel, som ofte er deprimerende lesning fordi den inneholder så mye mistenksomhet og hat de to folkeslagene imellom.¹³ Professor Smooha mener det palestinsk-arabiske minoritetssamfunnet i Israel nå må jobbe for å redusere det sosioøkonomiske gapet mellom folkeslagene i samarbeid med jødene. Men landets palestinske minoritet må samtidig innfinne seg med å bo i en jødisk stat, understreker professoren.

– Vi må få eliminert diskrimineringen, forskjellsbehandlingen og rasismen. Men å gjøre noe med den jødiske staten er et umulig mål. Dokumentet er prematurt, konkluderer Smooha som er kjent for sitt ønske om at Israel skal være et etnisk demokrati, en omdiskutert teori, utarbeidet av nettopp Smooha.¹⁴ Professoren ønsker å styrke palestinerne individuelle rettigheter – og muligheter til å opprette egne, autonome utdannings-, kultur- og religiøse institusjoner. Samtidig skal den israelske statens helhetlige karakter bestå som «jødisk-sionistisk», mener Smooha.

Professoren ser ikke bare elendighet i «visjonen»:

– Tvert om. Generelt sett er dokumentet positivt fordi araberne tenker på sin framtid og sitt statsborgerskap. Da vil de se at de har mye større muligheter i Israel enn i landene rundt. Her lever de i et demokrati. I en moderne stat som stadig er i endring, noe de jo sjøl også ønsker. Her vil de kunne få forandringer, både kulturelle og sosiale, så det beste for dem vil være å bli i Israel, sier han.

Åpner for debatt om statsborgerskap

Men i et pluralistisk samfunn som Israel, finnes også jødiske røster som er mindre kritiske til palestinerne nylig utgitte visjon. Professorene Gershon Shafir og Yoav Peled er noen av dem. De mener at Israel må anerkjenne sitt moralske ansvar for palestinerne lidelser opp gjennom årene. Staten må også åpne for muligheten for at, i det minste, et symbolsk lite antall palestinske flyktninger får komme tilbake. De som ikke får det, og deres etterkommere, må tilbys kompensasjon. Dette er uunngåelige krav hvis jødisk-palestinske forbindelser innenfor staten Israel skal få en ny start. Og viktigst av alt: Et pluralistisk og demokratisk multikulturelt samfunn må gi sine statsborgere likeverdige, universelle og effektive individuelle rettigheter, avslutter de to i boka «Being Israeli».¹⁵ Professorene åpner dermed for en genuin dialog rundt det israelske statsborgerskapet, om å være israelsk i et samfunn med jødisk, arabisk, russisk, etiopisk og palestinsk offentlighet.

Rasisme og demografisk trussel

Shafir og Peleds tanker rundt hva som må gjøres for å inkludere Israels palestinere

bedre i samfunnet, gir håp om at det er mulig å få et land der både jøder og palestinere kan leve likeverdig, side om side, men er foreløpig langt unna hverdagen til Israels palestinske arabere. Tall fra

De palestinske borgerne i Israel blir stadig kalt for en demografisk trussel mot den jødiske staten.

den jødisk-arabiske indeksen til Smooha, fra 2004, viser at nesten 70 prosent av Israels jøder ikke vil bo i samme bygning som en araber, som jødene oftest kaller dem, like lite leie ut til en. 83 prosent av jødene ser på araberne som en trussel og føler redsel eller hat hvis de hører noen snakker arabisk. 57,8 prosent av den jødiske befolkning mener videre at araberne ikke er til å stole på.¹⁶

Et typisk eksempel: Ahmad var ferdigutdannet datatekniker. Han søkte en rekke jobber, men ingen ville ha ham. Til slutt byttet han ut navnet sitt, til det særdeles jødisk-klingende Yechiel Lieberman. Etter få dager fikk han en jobbhenvendelse fra en av Israels største firma. «Skal ikke mine drømmer kunne bli oppfylt? Er min skjebne, som palestinere, å bli bygningsarbeider?» spør Ahmad.¹⁷

I 2005 tok 800 palestinere jødiske navn. Dog løser ikke dette hele problemet. Israel fører fremdeles ulike identitetskort for jøder og arabere. Dette, kombinert med lover og lovforslag i Knesset, fører til at jødiske borgere nyter en høyere status enn landets arabiske befolkning, skriver Centre Against Racism i sin rapport. Den fortsetter: Rasisme er et farlig og potensielt

dødelig fenomen i Israel, siden det gradvis er i ferd med å bli en akseptert norm. Også offentlige politiske figurer bidrar til økt rasisme med sine uttalelser som: «Arabisk kultur er underlegen», «de arabiske innbyggerne i Israel er en demografisk trussel mot staten», «kreftsvulster i nasjonen», «utvis araberne» og så videre.¹⁸

Så godt som hver dag er Israels hebraiske aviser fulle av nettopp dette: De palestinske borgerne i Israel blir stadig kalt for en demografisk trussel mot den jødiske staten.¹⁹ I forhold til majoriteten føder de flere barn. Et klart flertall av Israels palestinere støtter også palestinerne kamp mot okkupasjonsmakten Israel, og var klart kritiske til sommerens krig mellom Israel og Libanon, hvor mange av palestinerne har nære slektninger.

Lite fysisk kontakt

Et av hovedproblemene i forholdet mellom jødene og de palestinske araberne i Israel, er at det knapt eksisterer noen kontakt mellom de to folkeslagene. Begges medier er også fulle av mistenksomhet og harme mot henholdsvis jøder og palestinere.

– Det store problemet i Israel er at det finnes så mange karikaturer av oss arabere, om at vi alle er onde. Men sånn er det jo ikke. Vi ønsker dialog med den israelske staten og dets majoritetsbefolkning. Det er ikke sånn at vi vil fjerne jødene eller ignorere deres historie, men vi vil ha fram at det er to historier her: historien til jødene – og historien til oss palestinere. Begges historier må læres, sier Baker Awawdy.

Litt lenger sør i Israel, i Jerusalem, bor den nåværende pensjonisten, lingvisten og optimisten Omar Othman. Han lærer seg stadig nye språk og behersker arabisk, hebraisk, engelsk, spansk, fransk og por-

tugisisk. Othman vokste opp for rundt 70 år siden, i Beit Safafa-nabolaget i Jerusalem. Her gikk han på en blandet skole, med både jøder og palestinere. Inntil nylig var den aldrende, pene herremannen lærer ved Hebrew University i Jerusalem. Men under den andre intifadaen økte mistenksomheten mellom Israels jøder og arabere. Det medførte sakte, men sikkert at de jødiske sikkerhetsvaktene ved Hebrew University begynte å foreta sikkerhetskontroller av lærer Othman, i motsetning til hva de gjorde med hans jødiske kolleger som dro usjekket inn på det strengt bevoktede universitetsområdet. Forskjellsbehandlingen gjorde Othman rasende. Han sluttet i protest.

– Hele situasjonen gjør meg trist. Uendelig trist. Men jeg nekter likevel å gi opp håpet. Derfor går mine barnebarn fremdeles på blandet skole. En av de alt for få blandede skolene i Israel, for øvrig. For sosialt samkvem jøder og palestinere imellom er det eneste som kan gi en god framtid for begge folkene. Vi må lære at vi alle bare er mennesker. Verken mer eller mindre, sier Othman.²⁰

Arabisk minister, uten portefølje

Det palestinsk-arabiske samfunnet i Israel fikk aldri rollen som brobyggere som mange håpet på under Oslo-forhandlingene. Israels minoritetsgruppe har stort sett falt mellom to stoler gjennom hele historien.

– Alle som jobber med, eller analyserer, Midtøsten tenker på alle andre enn oss. Folk glemmer at det arabiske samfunnet i Israel er en viktig gruppe som kan være med og bidra til fredsløsninger. Gjennom de siste 10-20 årene har vi imidlertid blitt neglisjert. «Future Vision» er finansiert av

UNDP. Det er første gang de finansierer noe slikt hos oss. Grunnen er at nå skjønner de at det kan være viktig å vite hva vi vil. For-

*Ikke alle palestinske arabere er
fornøyde med at Majadele takket ja
til ministerjobben.*

målet er å forstå vår situasjon, sett i en større Midtøsten-kontekst, sier Mossawadirektør Farah.

I slutten av januar fikk Israel for første gang en arabisk minister i Arbeiderparti-medlemmet Ghaleb Majadele – riktignok uten portefølje i første omgang.²¹ «Jeg skal endre verden sammen med Amir Peretz [Det israelske arbeiderpartiets leder]. Dette vil føre til likestilling mellom jøder og arabere i Israel», sa Majadele.²²

Han fortsatte:

«Hvis ikke regjeringen jobber målrettet for å redusere kløfta mellom jøder og arabere, vil vi være i en mye verre situasjon i 2010 enn i 2000. [...] Ethvert forsøk på å isolere den arabiske minoriteten vil være som en boomerang, og jeg er bekymret for den tendensen.»

Ikke alle palestinske arabere er fornøyd med at Majadele takket ja til ministerjobben.

– De palestinske politikerne har ingen verktøy og bestemmer ingenting i Knesset. De blir i stedet karikaturer på at Israel har et demokrati. Mange mener at politikerne vi har i Knesset er med på å legitimere den diskriminerende israelske staten. Derfor misnøyen, sier Awawdy.

Sjøl er han glad for den nye palestinske ministeren:

– Vi er født og oppvokst her og krever nå å få dele landets ressurser. Også i regjering. Nå må vi jobbe for at staten går offentlig ut og beklager alt det gale som er gjort mot den palestinsk-arabiske minoriteten opp gjennom historien. De ødelagte landsbyene, drapene og diskriminering må opp i lyset. Staten må ta et oppgjør med fortida. Så kan vi se framover, sier rasismesenterdirektøren.

Dessverre er det lite som tyder på at Israels degraderte befolkning, de palestinske araberne, har grunn til å håpe på snarlig forbedring i egen livssituasjon. Hebraisk-israelske aviser, radio og tv er fulle av meldinger om «araberne som en demografisk trussel». Sommerens krig mellom Israel og Hizbollah har ført til ytterligere mistenksomhet og hat mellom jøder og palestinere. Det som imidlertid kan gi litt grunn til optimisme, er at de palestinske araberne omsider har klart å samle seg bak et felles dokument, den palestinske «Visjonen». Kanskje er dette et tegn på at minoritetsgruppa nå innser at de er nødt for å gå sammen om å forme sin egen og Israels framtid i positiv retning.

• f •

- 1 Gershon Shafir og Yoav Peled: «Being Israeli. The Dynamics of Multiple Citizenship». Cambridge University Press, Cambridge 2002.
- 2 Centre Against Racism og Arab Association for Human Rights: «Suspected Citizens. Racial Profiling against Arab Passengers by Israeli Airports and Airlines». <http://www.adalah.org/newsletter/eng/deco6/hra-report.pdf>, desember 2006.
- 3 Adalah, uavhengig menneskerettighetsorganisasjon, registrert i Israel. <http://www.adalah.org/eng/background/history.php>
- 4 Shafir og Peled, s. 110-113.
- 5 Shafir og Peled, s. 113.
- 6 Shafir og Peled, s. 120.
- 7 Shany Payes: «Palestinian NGOs in Israel: A Campaign for

Civil Equality in a non-Civic state». Israel Studies 8.1, 2003

- 8 Adam Wagner: «The Rise of Israeli Arab Civil Society. How it has impacted the rights of Arabs in Israel». Columbia University, mai 2005.
- 9 Rapporten er tilgjengelig i sin helhet på ngo-gruppen Mossawas nettsider: [http://www.mossawacenter.org/files/files/File/Reports/2006/Future%20Vision%20\(English\).pdf](http://www.mossawacenter.org/files/files/File/Reports/2006/Future%20Vision%20(English).pdf)
- 10 Haaretz 6.12.2006. <http://www.haaretz.com/hasen/objects/pages/PrintArticleEn.jhtml?itemNo=797699>
- 11 29. januar 2007 publiserte bitterlemons.org fire artikler som kommenterte den nylig utgitte «Future vision of the Palestinian Arabs in Israel». <http://www.bitterlemons.org/>
- 12 Publisert i Haaretz 9.12.2006. <http://www.haaretz.com/hasen/objects/pages/PrintArticleEn.jhtml?itemNo=798478>
- 13 Sammy Smooha: «Index of Arab-Jewish Relations in Israel 2004». <http://soc.haifa.ac.il/~s.smooha/download/IndexArabJewishRelations2004.pdf>
- 14 Sammy Smooha: «The model of ethnic democracy». http://www.ecmi.de/download/working_paper_13.pdf
- 15 Shafir og Peled, s. 346.
- 16 Smooha: Index of Arab-Jewish Relations in Israel, s. III-132.
- 17 The Center for the Struggle against Racism: «The First Annual Racism Index – 2005». Uten stedsnavn, 2006., s. 6.
- 18 The Center for the Struggle against Racism, s. 7.
- 19 Smooha: The model of ethnic democracy, s. 52.
- 20 Omar Othman var artikkelforfatters arabisklærer, og fortalte dette i 2003.
- 21 Haaretz 28.01.07. <http://www.haaretz.com/hasen/spages/818567.html>
- 22 Haaretz 01.02.07. <http://www.haaretz.com/hasen/pages/ShArtVty.jhtml?sw=majadele&itemNo=820177>